
SVEUČILIŠTE U RIJECI
PRAVNI FAKULTET

**PROTOKOL
SURADNIČKE
PROCJENE**

Rijeka, 2020.

Naslov: PROTOKOL SURADNIČKE PROCJENE

Izradile: Sandra Fabijanić Gagro i Antonija Zubović

Izdavač: Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet

Za izdavača: Prof. dr. sc. Vesna Crnić-Grotić, dekanica

Godina izdanja: 2020.

**Dokument izrađen u sklopu Projekta Providentia Studiorum Iuris
(<https://providentia-iuris.eu/>)**

Nositelj Projekta: Pravni fakultet u Rijeci

Suradnici na Projektu:
Pravni fakultet Osijek
Pravni fakultet Split
Pravni fakultet Zagreb

Protokol suradničke procjene usvojen je na sjednici Odbora za osiguravanje i unapređivanje kvalitete Pravnog fakulteta u Rijeci, dana 3. rujna 2020. godine.

Pravni fakultet u Rijeci pridržava sva prava na ovom izdanju.
Dopušteno je umnožavanje isključivo za nekomercijalne svrhe u integralnom obliku bez izmjene, uz navođenje izvora.

Sadržaj

1. Uvodne napomene	4
2. Odgovornost za provođenje postupaka suradničke procjene	6
3. Metodologija provedbe postupaka suradničke procjene	6
3.1. Općenito	6
3.2. Postupak opažanja nastave	8
3.2.1. Priprema oba nastavnika za opažanje sata	8
3.2.2. Opažanje sata.....	9
3.2.2.1. Uloga opažanog nastavnika.....	9
3.2.2.2. Uloga nastavnika opažatelja	11
3.2.3. Strukturirana samorefleksija nastavnika.....	12
3.2.4. Pružanje povratne informacije (follow-up susret)	13
4. Zaključne napomene	13
5. Prilozi	15
5.1. Obrazac za opažanje nastavnog procesa – suradnička procjena	15
5.2. Obrazac za samoopažanje kod suradničke procjene	16
5.3. Kratko očitovanje o provedenoj suradničkoj procjeni	17
6. Izvori korišteni u izradi Protokola:	18

1. Uvodne napomene

Zadatak je sastavnica Sveučilišta u Rijeci putem normativnih akata djelovati na kontinuiranom razvoju standarda koji sadrže praksu osiguravanja kvalitete visokog obrazovanja definiranu i prihvaćenu u Europskom prostoru visokog obrazovanja, kao i smjernica kojima se pojašnjavaju pojedini standardi. Izgradnja mehanizama za sustavno vrednovanje i koordiniranje mjera i aktivnosti s trajnom svrhom osiguravanja i unapređivanja kvalitete rada Pravnog fakulteta jest jedan od ključnih sustava osiguranja kvalitete. Iz normativnog okvira djelovanja Pravnog fakulteta u Rijeci, usvojenih dokumenata, kao i izvješća provedenih vrednovanja, jasno proizlazi opredijeljenost Pravnog fakulteta ka unapređenju, usavršavanju, poticanju i osiguranju svih aspekata kulture kvalitete studiranja u okviru europskog prostora znanosti i visokog obrazovanja.

Kontinuiran rad na osiguranju i unapređenju nastavničkih kompetencija jedan je od tih aspekata. On jasno pridonosi očuvanju i podizanju kvalitete nastave na svim razinama studija i svim studijskim programima, što se smatra temeljnom strateškom vrijednošću Pravnog Fakulteta. U tom cilju Fakultet kvalitativno osnažuje i povećava svoje resurse i promišlja planove razvoja i osiguranja kompetentnosti svojih nastavnika.

Stoga Pravni fakultet u Rijeci donosi ovaj Protokol suradničke procjene (dalje u tekstu: Protokol) u pravcu usvajanja procedura usmjerenih ka razvoju vlastitih mehanizama dostizanja visokih standarda kvalitete nastave, korištenja suvremenih metoda poučavanja, te kontinuiranog podizanja nastavničkih kompetencija za poučavanje usmjereno na studenta. Cilj je provođenjem postupaka suradničke procjene poticati nastavnika da kroz primjenu novih nastavnih metoda, razmjenu iskustava, davanje i dobivanje povratne informacije od drugog nastavnika, pohvalom, ali i iznošenjem kritičkih mišljenja djeluju na daljnjem razvoju i unapređenju vlastitih nastavničkih kompetencija.

Podizanje nastavničkih kompetencija doprinosi omogućavanju kvalitetnijeg stjecanja znanja, vještina i kompetencija studenata Pravnog fakulteta. Ukupnost takvih aktivnosti i kvaliteta povratnih informacija studenata i nastavnika nesporno pridonosi sveukupnom razvoju sustava unapređenja kvalitete studiranja na Pravnom fakultetu. Time i vrlo jasno korespondira s ciljem poticanja i razvoja kulture kvalitete kroz uvođenje suradničke procjene, zadanog kao jednog od prioriternih ciljeva razvoja sustava osiguravanja kvalitete Sveučilišta u Rijeci za razdoblje 2014.-2020. Stoga smo se u izradi ovog Protokola vodili standardima i smjericama za unutarnje osiguranje kvalitete, navedenim u Priručniku za kvalitetu studiranja Sveučilišta u Rijeci.¹

Ovaj je Protokol izrađen u sklopu projekta *Providentia Studiorum Iuris* – Unapređenje kvalitete studiranja na pravnim fakultetima u Hrvatskoj, kojeg je nositelj Pravni fakultet u Rijeci, a u čijoj realizaciji sudjeluju svi pravni fakulteti u Republici Hrvatskoj,² čime se dodatno prepoznaje njegova važnost. Kako je edukacija nastavnika u pravcu podizanja kvalitete poučavanja i implementacija stečenih novih znanja i kompetencija u osmišljavanju nastavnog procesa nužna pretpostavka kvalitetno izvedene nastave, donošenju ovog Protokola prethodio je skup aktivnosti u sklopu Projekta. Tako

¹ Tekst Priručnika za kvalitetu studiranja Sveučilišta u Rijeci iz 2016. godine dostupan je na: https://rektor.uniri.hr/files/kvaliteta/Prirucnik_za_kvalitetu_studiranja_2016.pdf

² Više o projektu *Providentia Studiorum Iuris*: <https://providentia-iuris.eu/>

je u prosincu 2019. godine organizirana radionica “Suradnička procjena nastave”, s ciljem upoznavanja nastavnika s postupkom suradničke procjene i prepoznavanjem njegovog doprinosa unapređenju kvalitete procesa poučavanja.

Nadalje, pridajući važnost metodama i tehnikama poučavanja koje nastavnik koristi i njegovom osobnom pristupu izvođenju nastave koje omogućuje ostvarenje definiranih ishoda učenja, u sklopu Projekta organizirane su i dvije dvodnevne radionice pod nazivom „Nastava usmjerena na studente: Planiranje, poučavanje i vrednovanje na studijima prava“ (u veljači i lipnju 2020.). Rezultat tih radionica nije samo podizanje razine znanja i kompetencija nastavnika vezanih uz izvođenje nastave, s fokusom na poučavanje usmjereno na studenta, način formuliranja ishoda i različite metode vrednovanja ishoda učenja ovisno o razinama HKO-a, već i rad na izradi priručnika o metodologiji poučavanja prava, kojoj je svrha unaprijediti znanja, vještine i kompetencije u poučavanju prava na visokim učilištima.

Poučavanje u sustavu visokoškolskog obrazovanja ima za cilj prenošenje znanja i stjecanje kompetencija u skladu s postavljenim ishodima učenja na razini kolegija, odnosno studijskog programa. Temeljni izazov koji se prepoznaje u tom procesu jest koje aktivnosti provesti, odnosno kako osmisliti nastavni proces u svim njegovim fazama kako bi:

- a) studentima bilo jasno što se od njih očekuje na određenom kolegiju, odnosno koje će kompetencije, znanja i vještine steći uspješnim ostvarenjem ishoda učenja;
- b) nastavnik studentima uspješno „prenio“ znanje, odnosno svojim neposrednim angažmanom omogućio ostvarenje predviđenih ishoda učenja na razini određenog kolegija.

Neposredno izvođenje nastave samo je jedan segment uspješnog ostvarenja ishoda učenja, međutim interakcija između nastavnika i studenta nesporno predstavlja njegov izuzetno važan „kotačić“. Nastavnik pažljivo odabire način poučavanja koji će omogućiti studentima ostvarenje relevantnih ishoda učenja.³ U postupku suradničke procjene naglasak je na izravnom poučavanju, odnosno izlaganju i instrukcijama povezanim s ishodima nastavne jedinice. Radi se o situacijama „u kojima nastavnik ima veliku kontrolu ne samo nad sadržajem koji se poučava već i nad načinom njegove prezentacije.“⁴

Vodeći računa o važnosti koja se u suvremenim obrazovnim programima visokoškolskog obrazovanja pridaje poticanju, osmišljavanju i izvođenju nastavnog procesa u online okruženju, svrha ovog Protokola je – između ostalog – i omogućavanje provođenja postupka suradničke procjene i tijekom izvođenja online nastave.

³ Norton, L., Assessing student learning u knjizi Fry, Heather; Ketteridge, Steve; Marshall, Stephanie, A Handbook for Teaching and Learning in Higher Education: Enhancing Academic Practice, 3rd edition, 2009., str. 136, ističe da s ciljem uspješnog ostvarenja ishoda učenja mora postojati konzistentnost između tri povezana čimbenika: ishoda učenja, metode koje su usmjerene postizanju postavljenih ishoda učenja te zadataka i kriterija kojima će se pokazati da su studenti uspješno postigli ishode učenja (konačno ocjenjivanje).

⁴ Vlahović-Štetić, Vesna Kamenov, Željka, Kako ostvariti željene ishode u studijskim programima?, FF Press, Zagreb, 2016., str. 51.

2. Odgovornost za provođenje postupaka suradničke procjene

Tijelo nadležno za provođenje postupaka suradničke procjene jest Odbor za osiguravanje i unaprjeđivanje kvalitete Pravnog fakulteta (dalje u tekstu: Odbor za kvalitetu). Njegova temeljna zadaća je koordiniranje, organiziranje i provođenje postupaka vrednovanja te razvijanje unutarnjih mehanizama osiguravanja i unaprjeđenja kvalitete na razini Fakulteta. Primjena postupka suradničke procjene kroz korištenje obrazaca opažanja i samoopažanja te upućivanje i primanje konstruktivnih povratnih informacija, dodatno doprinosi ostvarenju te zadaće.

Uloga je Odbora za kvalitetu koordinacija i organiziranje postupaka suradničke procjene. U tom pravcu, Odbor:

- a) jednom godišnje objavljuje pozive nastavnicima za iskazivanjem interesa za sudjelovanjem u postupu suradničke procjene
- b) izrađuje rasporede planiranih postupaka
- c) prikuplja obrasce i izvješća o provedenim evaluacijama
- d) vodi evidenciju o provedenim postupcima
- e) donosi odluke o provođenju ponovljenih postupaka suradničke procjene gdje se to pokaže potrebnim

f) izdaje potvrde o sudjelovanju u postupku suradničke procjene sukladno tzv. Kratkom očitovanju o provedenoj suradničkoj procjeni.

Odbor također kontinuirano radi na poticanju i diseminaciji primjera dobre prakse. U tom pravcu redovito analizira rezultate studentskih evaluacija nastave i nastavnika, potiče diskusiju o provođenju postupaka suradničke procjene, organizaciju radionica o unapređenju kvalitete nastavnog procesa itd., pridajući važnost izazovima korištenja novih tehnologija i trendovima u suvremenom visokoškolskom obrazovanju. Jedan od takvih izazova je zasigurno i provedba nastave u online okruženju, pa posljedično i provođenje postupaka suradničke procjene u istom okružju. Odbor nadalje potiče i razmjenu iskustava i dobre prakse kroz organizaciju sastanaka i radionica na kojima posebnu ulogu imaju nastavnici koji su u studentskim evaluacijama ocijenjeni najvišim ocjenama.

3. Metodologija provedbe postupaka suradničke procjene

3.1. Općenito

Ovim Protokolom razrađuje se metodologija provedbe postupaka suradničke procjene s naglaskom na samovrednovanje nastavnika i vrednovanje od strane kolege nastavnika.⁵

Suradnička procjena kvalitete nastavnog rada jest jedna od osnova za samovrednovanje nastavnika. Samorefleksija nakon provedenog postupka suradničke procjene omogućuje nastavniku promišljanje o nastavnom procesu, potrebi i/ili mogućnosti njegova unapređenja.

⁵ Priručnik za kvalitetu studiranja Sveučilišta u Rijeci, 2016., str. 23.

Vrednovanje od strane kolege nastavnika predstavlja dio istog procesa provođenja suradničke procjene kojim se ostvaruje vrednovanje rada nastavnika čiji se rad u postupku opaža i ocjenjuje. U postupku sudjeluju nastavnik čiji se rad opaža (dalje u tekstu: opažani) i nastavnik koji vrši opažanje rada i daje povratne informacije (opažatelj).

Za potrebe provođenja suradničke procjene, koristit će se Obrazac za samoopažanje (kojeg ispunjava opažani nastavnik) te Obrazac za opažanje nastavnog procesa – suradnička procjena (kojeg ispunjava opažatelj). Oba nastavnika ispunjavaju zajedno obrazac Kratko očitovanje o provedenoj suradničkoj procjeni. Svi su obrasci preuzeti iz Priručnika za kvalitetu studiranja Sveučilišta u Rijeci⁶ i smatraju se sastavnim dijelom ovog Protokola.

Preporuka je da su nastavnici koji sudjeluju u postupku suradničke procjene prethodno educirani na radionicama pripreme za suradničku procjenu u razdoblju ne dužem od pet godina.

Postupak suradničke procjene provodi se na način da je svaki nastavnik ujedno i opažani i opažatelj.

Nastavnici ne smiju biti s iste katedre, kako bi opažani nastavnik dobio objektivniju i relevantniju povratnu informaciju „slušatelja“, koji – iako je nastavnik Pravnog fakulteta – ne posjeduje ekspertizu za pojedino pravno područje i lakše se identificira s (pred)znanjem studenata koji u zadano vrijeme slušaju kolegij na kojem se provodi postupak suradničke procjene.

Preporuča se da nastavnici budu u istom zvanju, ali ako oba nastavnika na to pristanu, mogu biti i različitih zvanja.

Parove nastavnika određuje Odbor za kvalitetu.

Proces vrednovanja od strane kolege nastavnika provodi se i završava unutar jedne akademske godine, po mogućnosti – ako nastavni plan i program to dopušta – u istom semestru.

Ovako definiran proces vrednovanja omogućuje primanje relevantnih informacija koje je moguće kombinirati s ostalim izvorima u postupku vrednovanja rada nastavnika (npr. vrednovanje od strane studenata, samovrednovanje, analiza prolaznosti na kolegiju, procjena dostupnosti i primjerenost nastavnih materijala itd.). Svi navedeni izvori služe dobivanju cjelovitog okvira kvalitete rada i poučavanja pojedinog nastavnika. Tijekom postupka vrednovanja od strane kolege nastavnika, nastavnici međusobno aktivno raspravljaju o procesu poučavanja, kurikulumu, materijalima za učenje, ispitnim pitanjima, razmjenjuju iskustva, daju i primaju informacije. Radi se o relativno otvorenom i fleksibilnom procesu, koji je usmjeren na poticanje profesionalnog razvoja i učenja te je njegovo provođenje velikim dijelom na dispoziciji samih nastavnika.

Nužno je da dane informacije i razmjene mišljenja budu dobronamjerne i konstruktivne kako bi pridonijele svrsi provođenja suradničke procjene.

Preporuka je da se postupak suradničke procjene za svakog nastavnika provodi najmanje jednom u pet godina, ali ne postoji prepreka da nastavnici u tom postupku sudjeluju i češće ako to žele.

⁶ Priručnik za kvalitetu studiranja Sveučilišta u Rijeci, 2016., str. 62-64.

Nastavnici koji imaju nezadovoljavajuće rezultate studentskih evaluacija (ocjena ostvarena na predmetu je manja od 3,0) obvezni su proći postupak suradničke procjene u sljedećoj akademskoj godini, neovisno o vremenu koje je proteklo od njihove posljednje suradničke procjene.

Nastavnicima koji su prošli postupak suradničke procjene Odbor za kvalitetu izdaje jedinstvenu potvrdu kojom potvrđuje sudjelovanje u suradničkoj procjeni i prolaznu ocjenu studentskih evaluacija u traženom razdoblju.

3.2. Postupak opažanja nastave⁷

Cjelokupan proces opažanja nastave odvija se u ciklusima i kumulativno uključuje četiri temeljne faze:

1. priprema oba nastavnika za opažanje sata,
2. opažanje sata,
3. strukturirana samorefleksija nastavnika i
4. pružanje povratne informacije (follow-up susret).

3.2.1. Priprema oba nastavnika za opažanje sata

Opožani i opažatelj dogovaraju termin i modalitete opažanja nastave.

Opožani nastavnik sam odabire nastavnu temu, odnosno segment nastave koji će se analizirati, vodeći pritom računa o koncepciji nastavnog sata i očekivanim ishodima učenja, kao i o detaljno-izvedbenom nastavnom planu kolegija. Naime, opažano predavanje nije samostalna cjelina, već segment šireg sadržaja nastavnog procesa (kolegija) o kojem je u postupku suradničke procjene nužno voditi računa. Stoga je važno da opažani nastavnik jasno definira ishode koje na satu opažanja želi ostvariti.⁸ Također, opažani nastavnik obavezan je nastavniku opažatelju dostaviti sve relevantne materijale (izvedbeni plan, ppt prezentaciju, sudsku praksu i ostalo što će koristiti na predavanju uključenom u postupak suradničke procjene).

Opožatelj je dužan prije započinjanja postupka suradničke procjene detaljno proučiti izvedbeni plan i program kolegija kojeg procjenjuje, kao i nastavne materijale koje mu opažani stavlja na raspolaganje.

Također, preporuča se da oba nastavnika prije nastavnog sata detaljno rasprave kontekst predavanja, način provođenja opažanja, očekivanja opažanog nastavnika te ishode koji se žele postići te modalitete opažanja.

U pripremi postupka suradničke procjene u online okruženju uza sve navedeno važno je pripremiti platformu za pristup nastavniku opažatelja online nastavi. U tom pravcu nastavnik (kao administrator) ili Informatička služba Pravnog fakulteta moraju

⁷ Postupak opažanja predložen je sukladno postupku primjene suradničke procjene iz Priručnika za kvalitetu studiranja Sveučilišta u Rijeci, str. 60-61.

⁸ O pravilnom određivanju ishoda učenja v. više u Kovač, Vesna; Kolić-Vehovec, Svjetlana, Akcijski plan za definiranje ishoda učenja - Izrada nastavnih programa prema pristupu temeljenom na ishodima učenja, Priručnik za sveučilišne nastavnike, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, 2007.

omogućiti opažatelju ulazak na online platformu (ovlastiti ga na ulaz na platformu, uključiti ga na e-mail listu itd.). Preporuka je i da prije samog nastavnog sata nastavnici uspostave vezu na online platformi i provjere mogućnost njena korištenja od strane opažatelja.⁹ Također, ako nastavnici nisu u mogućnosti ostvariti neposredan kontakt, nužna je dobra komunikacija kako bi se svi modaliteti provođenja postupka suradničke procjene raspravili i dogovorili prije „susreta“ u online okruženju.

Dobra priprema oba nastavnika umanjuje mogući osjećaj nelagode i/ili nesigurnosti u procesu provođenja suradničke procjene, povećava sigurnost osobne procjene (na obje strane) i olakšava davanje (ali i primanje) relevantnih, kolegijalnih i dobronamjernih povratnih informacija kolegi nastavniku.

3.2.2. Opažanje sata

3.2.2.1. Uloga opažanog nastavnika

Opažani nastavnik započinje nastavni sat predstavljanjem opažatelja i objašnjavanjem njegove uloge na predmetnom satu. Sat se izvodi na uobičajeni način, ali vodeći računa o zadatostima nastavnog procesa, odnosno očekivanim ishodima učenja koji se predavanjem nastoje postići.

Uobičajena struktura nastavnog sata uključuje uvodni, središnji i zaključni dio,¹⁰ odnosno ako primijenimo konstruktivistički pristup – nastavni proces strukturiramo u tri faze: faza aktiviranja predznanja, faza razumijevanja značenja i faza refleksije.

Preporuka je da se u uvodnom dijelu (faza aktiviranja predznanja) usmjeri studente (i opažatelja) na:

- uvodno organiziranje nastave (npr. „Danas ćemo govoriti o izvorima međunarodnog prava...“)
- privlačenje pozornosti (npr. „Jeste li se u dosadašnjem obrazovanju/studiju upoznali s barem jednim izvorom međunarodnog prava i – ako da – s kojim?“)
- objašnjenje cilja (npr. „Nakon ovog predavanja vidjet ćete da su izvori međunarodnog prava specifični i razlikuju se od izvora nacionalnog prava“).

U ovoj fazi nastavniku se preporuča i uključivanje poveznice s već usvojenim sadržajima, bilo s prethodnih nastavnih jedinica unutar istog kolegija, bilo s prethodnim znanjem usvojenim na nekim drugim kolegijima. Na taj se način postiže lakše razumijevanje sadržaja koji slijedi.

Ako nastavnik to želi, može se koristiti sredstvima relaksiranja situacije (npr. ispričati anegdotu, dati neformalnu opasku, započeti poznatim citatom koji se može primijeniti na danu situaciju itd.).

Središnji dio (faza razumijevanja značenja) je u pravilu posvećen iznošenju temeljnih pojmova, relevantnih činjenica, povezivanju uzroka i posljedica, poticanju

⁹ Morton, A., Lecturing to large groups u knjizi Fry, Heather; Ketteridge, Steve; Marshall, Stephanie, A Handbook for Teaching and Learning in Higher Education: Enhancing Academic Practice, 3rd edition, 2009., str. 60, gdje preporuča provjeru tehničke opremljenosti na samom početku predavanja.

¹⁰ Koncept organiziranja građe preuzet iz: Vlahović-Štetić, Vesna; Kamenov, Željka, Kako ostvariti željene ishode u studijskim programima?, FF Press, Zagreb, 2016., str. 51-57.

razumijevanja korištenjem konkretnih primjera iz prakse itd. U organizaciji iznošenja relevantnih pojmova i održavanju nastave nastavnik je u potpunosti slobodan izabrati metode poučavanja i aktivnosti za koje smatra da će najbolje pridonijeti ostvarenju ishoda učenja, ali i koje odgovaraju njegovim osobnim preferencijama i načinu komunikacije sa studentima.

U središnjem dijelu opažani se koristi materijalima, ppt prezentacijama, video-isječcima, sudskom praksom, analizom slučaja itd., jasno povezanim s temom koja se na nastavi obrađuje. Vodeći računa o prednostima vizualnih pomagala, preporuka je da ih nastavnici koriste u mjeri koja njima pomaže održati slijed izlaganja, a studentima omogućuje uočavanje bitnog sadržaja.

U online okruženju i održavanju nastave na daljinu u kojem je ograničena interakcija između studenta i nastavnika, važno je da pripremljeni materijali jasno odražavaju cilj nastavnog procesa, privuku pažnju gledatelja, odnosno slušatelja, koji često vidi samo vizualni materijal, a nastavnik je ili potpuno sakriven ili je primjetljiv tek kao mali lik u kutu ekrana kojeg prati glas koji, uz ppt prezentaciju, predstavlja središnju točku izlaganja.

Dobra kontrola glasa, intonacije i vremena je važna u procesu poučavanja, kako u kontaktnoj nastavi, tako (možda čak i više) u online nastavi. Unatoč tome što se neki rađaju kao dobri govornici, govorništvo je vještina koja se može naučiti i usavršiti. U tome pravcu, kontinuirana edukacija nastavnika na različitim razinama je ključna za podizanje sveukupne kvalitete nastave i nastavnog procesa i adekvatne prezentacije ekspertize pojedinog nastavnika. Iskazani entuzijazam nastavnika je također segment poučavanja koji se ne smije zaboraviti i koji studenti jasno prepoznaju i na kojeg reaguju pozitivno. Nemojte se ustručavati pokazati da volite svoj posao i uživajte u prenošenju znanja!

Radi zadržavanja pozornosti i planiranja interakcije nastavnika i studenta u online okruženju preporučljivo je da svi sudionici budu vidljivi na ekranima. Na taj način se zadržava pozornost studenata na nastavniku, kao i koncentracija spram gradiva koje se predaje, jer nastavnik u svakom trenutku može postaviti pitanje i time aktivno uključiti studenta u nastavni proces. Preporuča se da i studenti imaju uključene kamere tijekom online predavanja, kako bi nastavnik mogao lakše ostvariti brzu interakciju tijekom sata.

Interakciju je, naravno, puno jednostavnije postići u kontaktnoj nastavi, ali u oba slučaja nastavnik mora voditi računa o planiranju vremena i zadržavanju pozornosti studenta. Koliko god nastavnik bio zanimljiv, činjenica jest da aktivna pažnja studenta na izlaganje nastavnika može trajati 15-20 minuta.¹¹ Stoga je nužno planirati i studentske aktivnosti kojima će se osigurati njihova uključenost u nastavni proces, ojačati interakcija, bolje prenijeti i steći znanje i – u konačnici – sat učiniti zanimljivijim. Postavljanje pitanja studentima, traženje komentara, mišljenja, povratnih informacija pomaže u ostvarenju toga cilja.¹²

Završni dio predavanja (faza refleksije) opažani nastavnik također koncipira prema vlastitom nahođenju. Pri tome se može opredijeliti za neke od načina završetka sata: ponuditi sažetak osnovnih informacija prezentiranih tijekom sata, ponuditi poantu

¹¹ Vlahović-Štetić, Vesna; Kamenov, Željka, Kako ostvariti željene ishode u studijskim programima?, FF Press, Zagreb, 2016., str. 53.

¹² Biggs, John; Tang, Catherine, Teaching for Quality Learning at University, 3rd edition, 2007., str. 47.-48.

predavanja, prokomentirati ishode i postavljati pitanja studentima, uputiti studente na dodatne materijale koji mogu poslužiti ostvarenju ishoda učenja, osvrnuti se na sljedeće predavanje kao njegovu kratku uvertiru, završiti s pitanjem koje je važno za sljedeće predavanje, a koje studente može potaknuti da pogledaju materijale važne za sljedeći nastavni sat itd. Mogućnosti su doista brojne i na samom nastavniku je da iskoristi one koje njemu i njegovim studentima najbolje odgovaraju.

Opažani nastavnik ispunjava Obrazac za samoopažanje kod suradničke procjene nakon završenog sata tijekom kojeg je provedena suradnička procjena (vidi pod 3.2.3.).

3.2.2.2. Uloga nastavnika opažatelja

Preporuča se da opažatelj ne postavlja pitanja tijekom nastave i ne sudjeluje u aktivnostima, već pažljivo sluša predavanje opažanog nastavnika te promatra korištene nastavne materijale, procjenjujući pritom ispunjavanje zadanih ishoda učenja.

Za vrijeme opažanja opažatelj koristi i ispunjava Obrazac za opažanje nastavnog procesa – suradnička procjena, procjenjujući sljedeće segmente nastave:

- Je li tema opažanog sata predviđena izvedbenim planom?
- Postoji li plan nastavnog sata kojeg se nastavnik pridržava tijekom predavanja?
- Je li ishod učenja jasno naveden?
- Dobiva li svaka nastavna aktivnost odgovarajuću količinu vremena?
- Je li bilo „praznog hoda“ tijekom predavanja?
- Je li nastavnik govorio jasno i dovoljno glasno?
- Daje li nastavnik jasne upute za rad?
- Postavlja li jasna pitanja i koristi li terminologiju adekvatnu razini (pred)znanja studenata?
- Jesu li vizualna pomagala adekvatno korištena?
- Je li nastavni materijal raznovrstan i svrsishodan?
- Povezuje li nastavnik nastavne materijale s primjerima iz prakse, drugim kolegijima te prijašnjim znanjima i iskustvima studenata?
- Daje li nastavnik adekvatne zadatke koji omogućuju primjenu naučenih znanja i vještina?
- Potiče li nastavnik sve studente na uključivanje u nastavu?
- Postavlja li pitanja koja potiču na razmišljanje?
- Sluša li nastavnik studentske odgovore?
- Postavljaju li studenti pitanja tijekom nastave?
- Odgovaraju li studenti na pitanja nastavnika?
- Odnosi li se nastavnik prema studentima s poštovanjem i prihvaćanjem?
- Poštuju li studenti pravila ponašanja?
- Reagira li nastavnik učinkovito na neprihvatljiva ponašanja studenata?
- Sudjeluju li studenti u nastavi sa zanimanjem?

Uza sve, opažatelj bilježi i dodatne komentare i bilješke koje će mu poslužiti kao podsjetnik za kasniji razgovor u kojem će ponuditi povratne informacije (follow-up susret – vidi pod 3.2.4.).

Ono što je izuzetno važno naglasiti: opažatelj nastoji što objektivnije opažati i opisati elemente nastavnog procesa te je pritom usmjeren na procese poučavanja i olakšavanje učenja, a ne na sadržaje poučavanja!

3.2.3. Strukturirana samorefleksija nastavnika

Vjerojatno ne postoji nastavnik koji jednom iz dvorane nije izašao sretan i entuzijastičan, svjestan da je održao dobro koncipirano predavanje na kojem su studenti aktivno sudjelovali, postavljali pitanja, također pokazali entuzijazam.

Isto tako, vjerojatno ne postoji nastavnik koji nije barem jednom izašao iz dvorane svjestan da je to predavanje moglo biti puno bolje. Nužno je „stati“, razmisliti o tome što je bilo dobro, a što je moglo biti i bolje; kako ponoviti dobro predavanje, a kako ne tako dobro predavanje učiniti boljim.

Greške su korisne ako na njima učimo!

Stoga je samorefleksija nakon održanog predavanja važna i predstavlja nužan segment razvoja nastavnika i podizanja kvalitete njegova rada. Opažani nastavnik u Obrascu za samoopažanje kod suradničke procjene ocjenjuje: vlastitu usklađenost s izvedbenim nastavnim planom, poznavanje teme, sadržaja i strukture nastavnog sata, jasnoću predavanja, djelotvornost vlastitog korištenja nastavnog materijala, raznovrsnih i relevantnih primjera. Nadalje, opažani procjenjuje zadovoljstvo aktivnog uključivanja studenata u nastavu, ozračje nastavnog sata i efikasno održavanje studentske pažnje.

Sukladno Obrascu, ocjene kojima sam sebe ocjenjuje jesu „slabo“, „moglo je biti bolje“, „dobro“ i „nije primjenjivo“.

Također, kroz akcijski plan (što učiniti i kada, indikator učinjenog) opažani nastavnik planira unapređenje vlastitoga rada, poboljšanje kvalitete nastave, zadaje si rok i indikatore za isto.

Neovisno o Obrascu, opažani nastavnik u postupku samorefleksije može razmisliti i o sljedećim pitanjima:

- Jesam li dovoljno dobro motivirao studente, odnosno što mogu poduzeti da bi njihova motivacija bila bolja?
- Jesu li moji studenti aktivno angažirani na nastavi, odnosno što mogu poduzeti u tom pravcu?
- Potičem li dovoljno timski rad, kritičko mišljenje, adekvatno rješenje problema?
- Jesam li u potpunosti iskoristio nastavni sat, odnosno jesam li u planiranom vremenu zadovoljio zahtjeve ishoda učenja?
- Jesu li moji studenti zadovoljni podrškom koju od mene dobivaju?
- Kakav je moj odnos prema studentima?
- Jesam li dovoljno dostupan i otvoren za komunikaciju?
- Jesu li moji studenti adekvatno informirani o ciljevima nastave, odnosno znaju li što se od njih točno očekuje?
- Osiguravam li povratnu informaciju studentima?
- Kakvo je mišljenje mojih studenata o kolegiju kojeg predajem?
- Itd.

3.2.4. Pružanje povratne informacije (follow-up susret)

Follow-up susret se provodi unutar tri radna dana od opažanja, nakon što je opažani nastavnik ispunio obrazac za samorefleksiju.

Follow-up susret obuhvaća gledište opažanog nastavnika o nastavnom satu (zadovoljstvo nastavnim satom, najbolje u nastavnom satu, što bi nastavnik promijenio i na koji način bi unaprijedio nastavni sat) i povratnu informaciju suradnika opažatelja. Razgovor o opažanju odvija se u ozračju suradnje, povjerljivosti, kolegijalne podrške i zaštite profesionalnog i osobnog integriteta svih uključenih s ciljem razmjene specifičnih i konstruktivnih povratnih informacija.

Kažu da je dobro započeti pohvalom! Stoga opažač daje svoje iskreno mišljenje, odnosno pohvalu onom segmentu opažanog sata za kojeg drži da je bio najbolji. Preporuka je fokusiranje na konkretnu pojedinost koja mu se svidjela i naglašavanje onog segmenta izvođenja nastave koji opažani mora zadržati u svom načinu komunikacije sa studentima. Konkretnost je važna! Formulacije kao što je „Super si!“ ili „Izvršno predavanje, baš sve mi se svidjelo!“ – iako laskave – nisu korisne upravo zbog nenaglašavanja onog segmenta koji je bio dobar ili možda čak izvrstan.

S druge strane, iskreno dano mišljenje vjerojatno će sadržavati i kritiku. Vodite računa da kritika bude konstruktivna u odnosu na aspekte nastavnog sata koji zahtijevaju poboljšanje. Ponovno je važno fokusirati se na konkretan aspekt nastave koji se opažatelju nije svidio i obrazložiti zbog čega je to tako. Suradnička procjena djelomično služi i tome da se opažani osvijesti da nešto treba promijeniti i važno je naglasiti što konkretno jest to „nešto“.

Prijedlog za poboljšanje uputno je izreći sugestijom, odnosno tzv. JA-porukom: „Na tvom mjestu, učinila bih sljedeće....“. Takvim postupanjem opažatelj potiče na suradnju, daje prijedlog, ali ostavlja opažanom dovoljno prostora da kritiku prihvati ili je ne prihvati, ali zasigurno mu ostavlja „bubu u uhu“ o tome da bi se neki segmenti nastave (možda) mogli i bolje izvesti. Konkretna savjet, odnosno prijedlog kako nešto učiniti, potkrijepljen argumentima i primjerima smatra se najkorisnijim.¹³

Povratna informacija mora podrazumijevati tzv. konstruktivnu kritičnost; ona mora biti konkretna, deskriptivna i specifična, usmjerena na ponašanje koje se može mijenjati, a nikako ne na osobu. Važno je zapamtiti da se preporuke za promjene daju na pozitivan i nedirektivan način kroz jasnu, sažetu i konkretnu komunikaciju.

4. Zaključne napomene

Nakon opažanja nastave, samorefleksije opažanog nastavnika i razgovora o opažanoj nastavi, nastavnici ispunjavaju Obrazac kratkog očitovanja o provedenoj suradničkoj procjeni. U njemu potvrđuju da su ispitani sljedeći pokazatelji kvalitete nastavnog rada:

- Izvedbeni nastavni plan
- Predstavljanje teme i sadržaja nastavnog rada

¹³ O podržavajućoj povratnoj informaciji v. više u: Vlahović-Štetić, Vesna; Kamenov, Željka, Kako ostvariti željene ishode u studijskim programima?, FF Press, Zagreb, 2016., str. 53.

- Struktura nastavnog sata
- Jasnoća predavanja
- Djelotvorno korištenje nastavnog materijala
- Korištenje raznovrsnih i relevantnih primjera/ilustracija
- Adekvatno uključivanje studenata u nastavu
- Efikasno održavanje studentske pozornosti.

Nastavnici daju zajednički komentar o opažanom satu i zajednički procjenjuju kvalitetu nastavnog rada.

Obrasci korišteni u postupku suradničke procjene dostavljaju se Odboru za kvalitetu, koji vodi evidenciju o provedenim postupcima i izdaje potvrde o istima.

Ako nastavnici smatraju da je potrebna provedba drugog opažanja, kao i kod nezadovoljavajućeg vrednovanja i/ili značajno nesuglasnih procjena, potrebno je provesti novi postupak suradničke procjene. Preporuka je da se on provede tijekom istog semestra na istom kolegiju. Odluku o potrebi provedbe drugog opažanja donosi Odbor za kvalitetu nakon izvršenog uvida u dostavljene obrasce i zaključka da postupak suradničke procjene nije rezultirao pozitivnom ocjenom.

Odluka o ponavljanju postupka suradničke procjene može se donijeti za jednog ili oba nastavnika koji su bili „partneri“ u jednom ciklusu.

Ako okolnosti to zahtijevaju, Odbor donosi odluku o novom rasporedu za opažanog i opažatelja iz tog ciklusa.

Osim Odbora za kvalitetu i samih nastavnika, uvid u obrasce korištene u postupku procjene može se dopustiti:

- pročelniku katedre na kojoj nastavnik obavlja nastavnu djelatnost,
- prodekanu za nastavu na onom studijskom programu na kojem se provodio postupak suradničke procjene i
- dekanu.

5. Prilozi

5.1. Obrazac za opažanje nastavnog procesa – suradnička procjena

Sastavnica					Studijski program	
Akadska godina					Kolegij	
Opažani nastavnik					Datum opažanja	
Oblik nastave	P	S	V		Veličina grupe	
Procijenite u kojoj je mjeri svako navedeno obilježje bilo zastupljeno tijekom vašeg opažanja						
		<i>slabo</i>	<i>moglo je biti bolje</i>	<i>dobro</i>	<i>nije primjenjivo</i>	
Izvedbeni nastavni plan		-	+/-	+	0	
<i>Tema opažanog sata predviđena je izvedbenim planom.</i>						
Nastavnik poznaje temu i sadržaj nastavnog sata.		-	+/-	+	0	
Struktura nastavnoga sata		-	+/-	+	0	
<i>Postoji plan nastavnog sata kojeg se nastavnik drži. Cilj (ishod učenja) nastavnog sata je jasno naveden. Na satu se izmjenjuju različite aktivnosti. Svaka nastavna aktivnost dobiva odgovarajuću količinu vremena. Nastavni sat je bio adekvatno ispunjen aktivnostima (nije bilo „praznog hoda“).</i>						
Nastavnik jasno predaje		-	+/-	+	0	
<i>Nastavnik govori jasno i dovoljno glasno. Nastavnik daje jasne upute za rad i postavlja jasna pitanja. Korištena terminologija je razumljiva svim studentima.</i>						
Djelotvorno korištenje nastavnoga materijala		-	+/-	+	0	
<i>Adekvatno su korištena vizualnih pomagala i/ili ploča. Nastavni materijal je bio raznovrstan i svrsishodan.</i>						
Korištenje raznovrsnih i relevantnih primjera/ilustracija		-	+/-	+	0	
<i>Nastavnik povezuje nastavne sadržaje s primjerima iz prakse, drugim kolegijima te prijašnjim znanjima i iskustvima studenata. Nastavnik daje zadatke koji omogućuju primjenu naučenih znanja i vještina.</i>						
Aktivno uključivanje studenata u nastavu		-	+/-	+	0	
<i>Nastavnik potiče sve studente na uključivanje u nastavu. Nastavnik postavlja pitanja koja potiču na razmišljanje te sluša studentske odgovore. Studenti postavljaju pitanja nastavniku te odgovaraju na pitanja nastavnika.</i>						
Ozračje nastavnoga sata		-	+/-	+	0	
<i>Nastavnik se prema studentima odnosi s poštovanjem i prihvaćanjem. Studenti poštuju pravila ponašanja. Nastavnik učinkovito reagira na neprihvatljiva ponašanja studenata.</i>						
Efikasno održavanje studentske pažnje		-	+/-	+	0	
<i>Studenti sudjeluju u nastavi sa zanimanjem.</i>						
Povratna informacija (kratak komentar)						
Što je u nastavnom satu bilo najbolje?						
Koji aspekti nastavnoga sata zahtijevaju poboljšanje?						
Ime i prezime nastavnika koji je proveo procjenu						

5.2. Obrazac za samoopažanje kod suradničke procjene

Sastavnica					Studijski program			
Akadska godina					Kolegij			
Opažani nastavnik					Datum opažanja			
Oblik nastave	P	S	V		Veličina grupe			
Procijenite u kojoj je mjeri svako navedeno obilježje bilo zastupljeno tijekom vašeg opažanja								
					<i>slabo</i>	<i>moglo je biti bolje</i>	<i>dobro</i>	<i>nije primjenjivo</i>
Izvedbeni nastavni plan					-	+/-	+	0
<i>Tema opažanog sata predviđena je izvedbenim planom.</i>								
Nastavnik poznaje temu i sadržaj nastavnog sata.					-	+/-	+	0
Struktura nastavnog sata								
					-	+/-	+	0
<i>Postoji plan nastavnog sata kojeg se nastavnik drži. Cilj (ishod učenja) nastavnog sata je jasno naveden. Na satu se izmjenjuju različite aktivnosti. Svaka nastavna aktivnost dobiva odgovarajuću količinu vremena. Nastavni sat je bio adekvatno ispunjen aktivnostima (nije bilo „praznog hoda“).</i>								
Nastavnik jasno predaje					-	+/-	+	0
<i>Nastavnik govori jasno i dovoljno glasno. Nastavnik daje jasne upute za rad i postavlja jasna pitanja. Korištena terminologija je razumljiva svim studentima.</i>								
Djelotvorno korištenje nastavnog materijala					-	+/-	+	0
<i>Adekvatno su korištena vizualnih pomagala i/ili ploča. Nastavni materijal je bio raznovrstan i svrsishodan.</i>								
Korištenje raznovrsnih i relevantnih primjera/ilustracija					-	+/-	+	0
<i>Nastavnik povezuje nastavne sadržaje s primjerima iz prakse, drugim kolegijima te prijašnjim znanjima i iskustvima studenata. Nastavnik daje zadatke koji omogućuju primjenu naučenih znanja i vještina.</i>								
Aktivno uključivanje studenata u nastavu					-	+/-	+	0
<i>Nastavnik potiče sve studente na uključivanje u nastavu. Nastavnik postavlja pitanja koja potiču na razmišljanje te sluša studentske odgovore. Studenti postavljaju pitanja nastavniku te odgovaraju na pitanja nastavnika.</i>								
Ozračje nastavnog sata					-	+/-	+	0
<i>Nastavnik se prema studentima odnosi s poštovanjem i prihvaćanjem. Studenti poštuju pravila ponašanja. Nastavnik učinkovito reagira na neprihvatljiva ponašanja studenata.</i>								
Efikasno održavanje studentske pažnje					-	+/-	+	0
<i>Studenti sudjeluju u nastavi sa zanimanjem.</i>								
Povratna informacija (kratak komentar)								
Što je u nastavnom satu bilo najbolje?								
Koji aspekti nastavnog sata zahtijevaju poboljšanje?								
Ime i prezime nastavnika koji je proveo procjenu								

5.3. Kratko očitovanje o provedenoj suradničkoj procjeni

Sastavnica					
Studijski program					
Kolegij					
Akadska godina				Datum opažanja	
Opažani nastavnik					
Oblik nastave	P	S	V		Veličina grupe
<p>S ciljem unapređenja kvalitete visokoškolske nastave na temelju povratne informacije od drugog nastavnika provedena je suradnička procjena.</p> <p>Ispitani su slijedeći pokazatelji kvalitete nastavnog rada: izvedbeni nastavni plan, poznavanje teme i sadržaja nastavnog rada, struktura nastavnog sata, jasnoća predavanja, djelotvorno korištenje nastavnog materijala, korištenje raznovrsnih i relevantnih primjera/ilustracija, adekvatno uključivanje studenata u nastavu, efikasno održavanje studentske pažnje. Nakon provedene suradničke održan je follow up susret te je opažani nastavnik izradio samorefleksiju.</p> <p>Procijenjena kvaliteta nastavnog rada je: slaba dobra izvrsna (zaokružiti odgovarajuću vrijednost)</p> <p>Nije potrebna/potrebna je (prekrižiti nepotrebno) provedba drugog opažanja.</p>					
Datum					
Ime i prezime nastavnika koji je proveo opažanje					
Potpis nastavnika koji je proveo opažanje					
Potpis opažanog nastavnika					

6. Izvori korišteni u izradi Protokola:

- Priručnik za kvalitetu studiranja Sveučilišta u Rijeci iz 2016. godine dostupan je na:
https://rektor.uniri.hr/files/kvaliteta/Prirucnik_za_kvalitetu_studiranja_2016.pdf
- Biggs, John; Tang, Catherine, Teaching for Quality Learning at University, 3rd edition, 2007.
- Fry, Heather; Ketteridge, Steve; Marshall, Stephanie, A Handbook for Teaching and Learning in Higher Education: Enhancing Academic Practice, 3rd edition, 2009.
- Kovač, Vesna; Kolić-Vehovec, Svjetlana, Akcijski plan za definiranje ishoda učenja - Izrada nastavnih programa prema pristupu temeljenom na ishodima učenja, Priručnik za sveučilišne nastavnike, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, 2008.
- Vlahović-Štetić, Vesna; Kamenov, Željka, Kako ostvariti željene ishode u studijskim programima?, FF Press, Zagreb, 2016.
- Ppt prezentacije korištene u izvođenju radionica organiziranih prilikom realizacije projekta Providentia Studiorum Iuris, i to:
 - o Suradnička procjena nastave (autorica: izv.prof.dr.sc. Sanja Smojveć-Ažić)
 - o Planiranje nastave prema pristupu temeljenom na ishodima učenja (autorica: prof.dr.sc. Vesna Kovač)